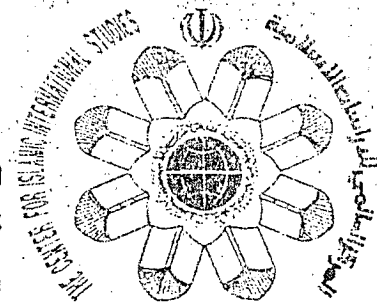

کتابخانه جامع
جامعه البرک
معاونت پژوهش
مرکز جهانی علوم اسلامی

شماره ۱۳۸۵

مرکز جهانی علوم اسلامی
جمهوری اسلامی ایران - قم - ۱۳۵۸

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

نقش تربیتی والدین از دیدگاه قرآن و حدیث

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته فقه و معارف اسلامی

گرایش: قرآن

نگارش: سید اشتیاق حسین کاظمی

استاد راهنما: جناب آقای مجید طرقی

استاد مشاور: حجة الاسلام و المسلمین سید عبدالرسول حسینی زاده

آبان ۱۳۸۵

کتابخانه جامع مرکز جهانی علوم اسلامی

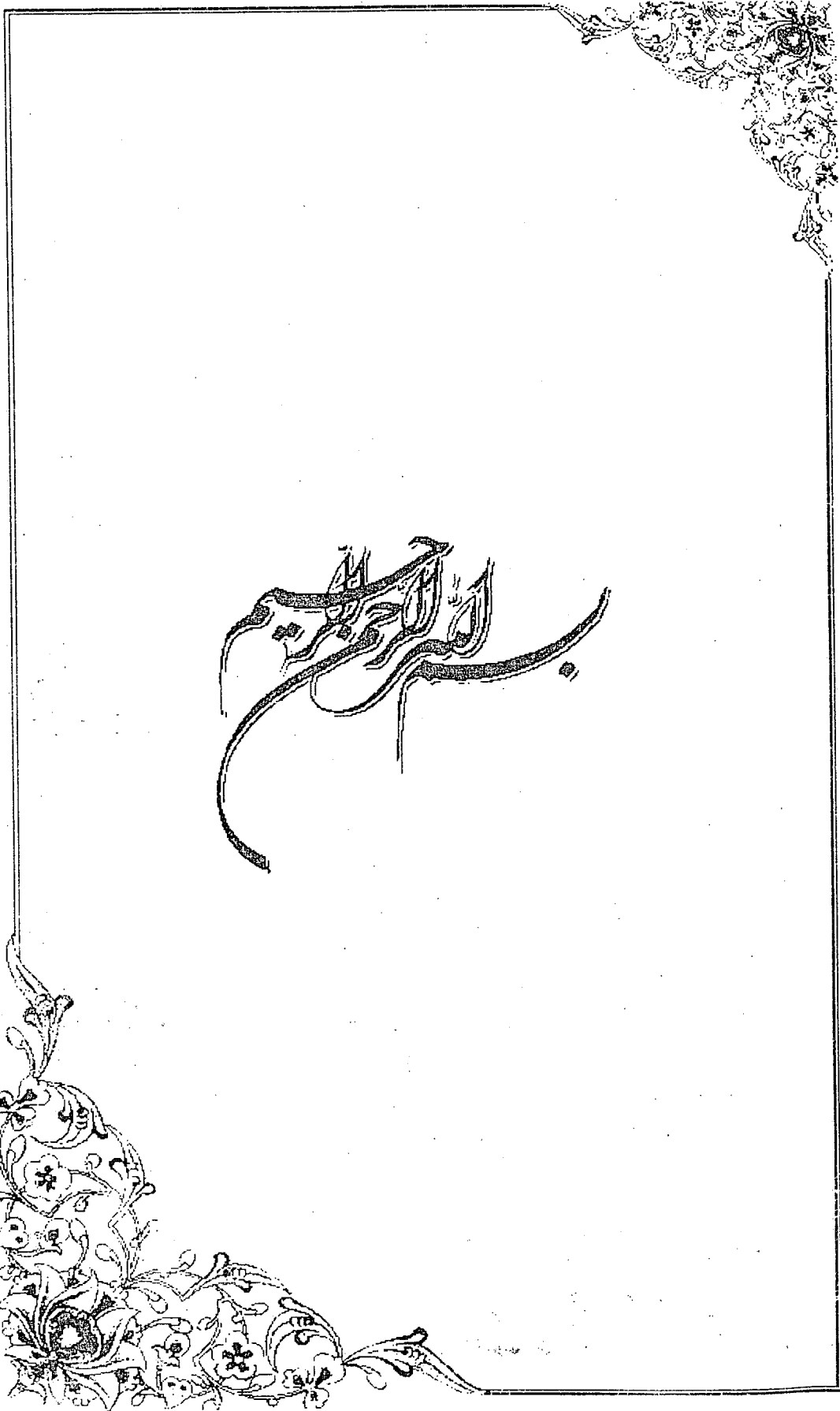
شماره ثبت: ۱۴۳۸

تاریخ ثبت:

□ مسئولیت مطالب مندرج در این پایان نامه ، به عهده نویسنده می باشد.

□ هرگونه استفاده از این پایان نامه با ذکر منبع ، بلاشکال است و نشر آن

در داخل کشور منوط به اخذ مجوز از مرکز جهانی علوم اسلامی است.

تقدیر و سپاس

تو را سپاس و حمد بیکران که به یکی از بندگان ناچیزت توفیق دادی که از دریای خروشان معارف، جرحه‌ای به اندازه وسع و توان خود بردارد.

در این جا لازم می‌دانم از کسانی که مرا در این امر یاری نمودند کمال تشکر و سپاس را بنمایم. مخصوصاً از مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی و گروه «قرآن و حدیث» و دست اندرکاران واحد پایان نامه تقدیر رسا از استاد راهنما «جناب آقای مجید طرقی» و استاد مشاور «جناب حجة الاسلام والمسلمین آقای سید عبدالرسول حسینی زاده» که در تدوین رساله کمک کردند صمیمانه سپاسگزارم.

اهداء:

این قطره از دریای بیکران معارف اهل بیت (ع) را تقدیم می‌کنم به دو پدر این امت که طبق فرمایش رسول الله (ص) «انا و علی ابواه هذاه الامة» امید آنکه مورد قبول درگاه ایزد منان قرار بگیرد.

چکیده

این پایان نامه تحت عنوان «نقش تربیتی والدین از دیدگاه قرآن و احادیث» با یک مقدمه و پنج فصل تنظیم شده است.

فصل اول: کلیات پژوهش شامل: مقدمه، بیان مسأله، سابقه و ضرورت تحقیق، هدف تحقیق، روش تحقیق، واژه‌شناسی تربیت، مراحل تربیت می‌باشد.

فصل دوم: نقش تربیتی والدین قبل از انعقاد نطفه و دوران بارداری، در این فصل به بحثهای همچون: ۱- انتخاب همسر و شرایط آن، ۲- پیش از انعقاد نطفه که در آن از اهمیت فرزند صالح در قرآن، دعا برای طلب فرزند صالح، تأثیر غذای حلال و حرام در تربیت فرزند، رعایت کردن آداب مباشرت، زمان و مکان آمیزش زن و شوهر و تأثیر آن بر تربیت فرزند پرداخته شده است. ۳- دوران بارداری: شامل مباحثی ذیل می‌باشد: اهمیت دوران بارداری، مسئولیت‌پذیری مادر، مراقبت‌های هنگام بارداری، خطرات دوران بارداری، توصیه‌هایی در دوران بارداری، نقش تغذیه زن باردار، برنامه غذایی زنان باردار، تأثیر غذای مادر در جنین و، توصیه‌ها و دستورات پزشکی، هنگام زایمان و خطرهای آن و بالاخره پاداش زن باردار مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

فصل سوم به نقش تربیتی والدین در دوران نوزادی اختصاص دارد که در این فصل وظایف والدین از قبیل: پوشش نوزاد، گفتن اذان و اقامه در گوش نوزاد، نامگذاری نوزاد، کام برداشتن نوزاد، عقیقه کردن فرزند، ختنه کردن فرزند، صدقه دادن برای نوزاد، تراشیدن سر نوزاد و شیردهی و مهیت آن و اهمیت و فواید شیرمادر بیان گردیده است.

فصل چهارم: مربوط نقش تربیتی والدین در دوران کودکی می باشد؛ که از محبت به کودکان آغاز سپس بحث در نقش خانواده در محبت، تنبیه کردن کودکان، نقش والدین در حمایت کودکان، نقش احترام در تربیت کودکان، سلام کردن به کودکان، بازی با کودکان، نقش تشویق به کودکان، ایجاد امنیت برای کودکان، نقش والدین در مراقبت کودکان ادامه یافته و با بحث از آموزش کودکان، بحث پایان پذیرفته است.

در فصل پنجم، نقش تربیتی والدین در دوران نوجوانی و جوانی در دو قسمت مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. ابتدا در بحث نوجوانی مطالبی از قبیل: مسئولیت خانواده در تربیت فرزند، مشورت کردن با نوجوانان، انتخاب دوست، مراقبت محیط، آموزش نوجوان بیان شده است. در قسمت دوم یعنی بحث جوانی به شغل جوان، و عوامل موفقیت در انتخاب شغل و در نهایت نقش والدین در انتخاب همسر جوان پرداخته شده است.

آنچه که در این موارد بحث شده است از آیات و روایات استفاده شده که والدین در تربیت اولاد نقش حساسی دارند همچون قبل از انعقاد نطفه بالخصوص در تغذیه حلال و حرام و در دوران بارداری، بعد از تولد فرزند در نامگذاری فرزندان که اگر نام زشت و ناشایسته باشد بر شخصیت فرزند تأثیر دارد و گذاشتن نام نیکو تأکید فراوان شده است، و محبت با کودکان، احترام به کودکان، و آموزش به کودکان نقش مهمی دارند و در مرحله نوجوانی در مباحثی ذیل که پرداخته شده است. مسئولیت خانواده در تربیت، مشورت کردن با نوجوان و در انتخاب دوست نوجوان، و انتخاب همسر نوجوان، آموزش نوجوان والدین در تمام این امور نقش فراوان دارند که ذکر شده‌اند.

.....	تقدیر و سپاس	۱۱
.....	تقدیم	۱۱
.....	چکیده	۱۱
.....	فهرست مطالب	۱۱

فصل اول: کلیات پژوهش

.....	مقدمه:	۲
.....	۱- بیان مسأله:	۳
.....	۲- سؤالات تحقیق:	۳
.....	الف) سؤال اصلی:	۳
.....	ب) سؤال‌های فرعی:	۳
.....	۳- ابزار گردآوری اطلاعات:	۳
.....	۴- قلمرو تحقیق:	۳
.....	۵- هدف تحقیق:	۴
.....	۶- روش انجام تحقیق:	۴
.....	۷- سابقه و ضرورت انجام تحقیق:	۴
.....	۸- مفاهیم و اصطلاحات کلیدی:	۵
.....	الف: مفهوم لغوی تربیت:	۵
.....	ب: مفهوم اصطلاحی تربیت:	۶
.....	ج) مراحل تربیت:	۷

فصل دوم: نقش تربیتی والدین پیش از انعقاد نطفه و دوران بارداری

.....	۱- انتخاب همسر	۹
.....	۱-۱- شرایط همسر:	۹
.....	۱-۱-۱- تقوی و پرهیزگاری	۹
.....	۱-۱-۲- دارای اخلاق نیکو:	۱۰
.....	۱-۱-۳- سلامت جسمی و روانی	۱۰
.....	۲- پیش از انعقاد نطفه	۱۱
.....	۲-۱- اهمیت فرزند صالح در قرآن:	۱۱

۲-۲- خواستن فرزند صالح از دیدگاه قرآن:	۱۲
۲-۲-۱- دعای حضرت ابراهیم:	۱۲
۲-۲-۲- دعای حضرت زکریا (ع):	۱۲
۲-۲-۳- درخواست عبادالرحمن:	۱۳
۲-۳- تأثیر غذای والدین بر فرزند:	۱۴
۲-۴- آداب مباشرت:	۱۷
۲-۵- زمان انعقاد نطفه و نقش والدین:	۱۹
۲-۶- بهترین زمان آمیزش:	۲۱
۲-۷- مکان انعقاد نطفه و نقش پدر و مادر:	۲۲
۲-۸- تأثیر آمیزش پدر و مادر بر تربیت فرزند:	۲۳
۲-۸-۱- تأثیر مادی:	۲۳
۲-۸-۲- تأثیر معنوی:	۲۴
۳- دوران بارداری:	۲۵
۳-۱- اهمیت دوران بارداری:	۲۵
۳-۲- مسئولیت پذیری مادر:	۲۶
۳-۳- مادر و مراقبت هنگام بارداری:	۲۷
۳-۴- عوامل مؤثر در جنین:	۲۸
۳-۴-۱- عوامل مادی:	۲۸
۳-۴-۲- عوامل روانی:	۲۸
۳-۵- خطرات دوران بارداری:	۳۰
۳-۵-۱- بیماریها:	۳۱
۳-۵-۲- کمبود مواد غذایی:	۳۱
۳-۵-۳- آلودگی‌ها:	۳۱
۳-۶- تغذیه زن باردار:	۳۱
۳-۶-۱- برنامه غذایی زنان باردار:	۳۲
۳-۶-۲- تأثیر غذای مادر در سلامتی جنین:	۳۴
۳-۶-۳- تأثیر غذای مادر در اخلاق جنین:	۳۵
۳-۶-۴- غذاهایی که نباید مصرف کرد:	۳۶

- ۳۷-۳-۶-۵- پرهیز از استعمال مواد مخدر و دخانیات ۳۷
- ۳۸-۳-۷- بیماری مادر در هنگام بارداری: ۳۸
- ۳۹-۳-۸- مادران باردار و توصیه‌ها و دستورات پزشکی ۳۹
- ۴۰-۳-۹- هنگامه زایمان و خطرهای آن ۴۰
- ۴۳-۳-۱۰- پاداش زن باردار ۴۳

فصل سوم: نقش تربیتی والدین در دوران نوزادی

- ۴۶-۱- پوشش نوزاد: ۴۶
- ۴۷-۲- گفتن اذان و اقامه در گوش نوزاد ۴۷
- ۴۹-۲-۱- نقش اذان و اقامه در تربیت: ۴۹
- ۴۹-۲-۲- آثار و فوائد اذان و اقامه در گوش نوزاد: ۴۹
- ۴۹-۲-۲-۱- برطرف کننده وحشت و ترس ۴۹
- ۴۹-۲-۲-۲- برطرف کننده صرع و غش ۴۹
- ۵۰-۲-۲-۳- برطرف کننده جنون ۵۰
- ۵۰-۲-۲-۴- آرامش قلب ۵۰
- ۵۰-۲-۳- زمان گفتن اذان و اقامه در گوش نوزاد ۵۰
- ۵۱-۳- نامگذاری نوزاد: ۵۱
- ۵۴-۴- کام برداشتن نوزاد ۵۴
- ۵۴-۴-۱- با آب فرات: ۵۴
- ۵۵-۴-۲- با تربت سید الشهداء(ع): ۵۵
- ۵۵-۴-۳- با آب باران: ۵۵
- ۵۶-۴-۴- با خرما ۵۶
- ۵۶-۴-۵- با عسل ۵۶
- ۵۶-۴-۶- آثار و فوائد کام برداشتن نوزاد: ۵۶
- ۵۶-۴-۶-۱- محبت اهل بیت علیهم السلام: ۵۶
- ۵۷-۴-۶-۲- ایجاد امنیت روحی و روانی: ۵۷
- ۵۷-۴-۷- زمان برداشتن کام نوزاد: ۵۷
- ۵۷-۵- عقیقه کردن برای فرزند: ۵۷
- ۵۸-۵-۱- معنای عقیقه: ۵۸

۵۸	۲-۵- آیا عقیقه واجب است یا مستحب؟
۶۰	۳-۵- زمان عقیقه:
۶۱	۴-۵- دعا هنگام عقیقه:
۶۲	۶- ختنه کردن:
۶۲	۱-۶- زمان و حکم ختنه:
۶۴	۲-۶- به تأخیر انداختن ختنه:
۶۴	۳-۶- حکم ختنه بعد از بلوغ:
۶۴	۴-۶- مقدار ختنه:
۶۵	۵-۶- آثار و فوائد ختنه:
۶۶	۶-۶- دعا در زمان ختنه:
۶۶	۷- صدقه پرداختن برای نوزاد:
۶۷	۸- تراشیدن سر نوزاد:
۶۸	۱-۸- زمان تراشیدن:
۶۹	۲-۸- چگونگی تراشیدن:
۶۹	۹- شیردهی کودک:
۶۹	۱-۹- مدت شیردهی:
۷۰	۲-۹- اهمیت شیر مادر:
۷۰	۳-۹- فوائد شیر مادر:

فصل چهارم: نقش تربیتی والدین در دوران کودکی

۷۵	۱- محبت کردن با کودکان:
۷۶	۱-۱- نقش خانواده در محبت:
۷۷	۲-۱- محبت و فطرت انسان:
۷۸	۳-۱- تأثیر محبت در فرزندان:
۷۹	۴-۱- ضرورت ابراز محبت:
۸۰	۵-۱- بوسیدن فرزند:
۸۲	۵-۱- اعتدال در محبت:
۸۲	۱-۵-۱- پرهیز از افراط و تفریط:

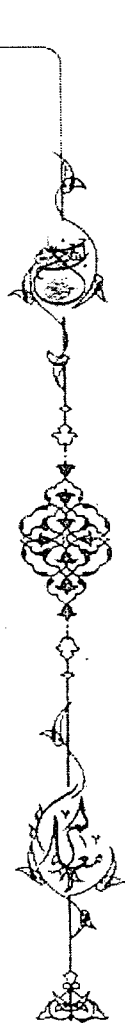
۱-۵-۲- رفتار مساوی بین فرزندان:	۸۴
۱-۶- پرهیز از خشونت با کودکان:	۸۵
۲- نقش تنبیه در تربیت	۸۷
۲-۱- انواع تنبیه:	۸۷
۲-۲- تنبیه بدنی کودکان از نظر اسلام:	۸۷
۲-۳- فواید تنبیه:	۸۹
۲-۴- زیان تنبیه بدنی:	۸۹
۳- نقش والدین در حمایت کودکان:	۹۰
۴- احترام به کودکان:	۹۳
۴-۱- نقش احترام در تربیت کودکان:	۹۳
۴-۲- نقش سلام کردن به کودکان:	۹۵
۴-۳- نتیجه نامطلوب تحقیر کردن کودکان:	۹۷
۵- تشویق کردن کودکان	۹۷
۵-۱- معنای تشویق:	۹۸
۵-۲- تشویق از دیدگاه آیات و روایات:	۹۸
۶- بازی با کودکان و نقش آن در تربیت:	۱۰۱
۶-۱- نظریات روانشناسان درباره بازی کودکان:	۱۰۳
۶-۲- شرکت کردن بزرگان در بازی:	۱۰۴
۶-۳- فواید بازی با کودکان	۱۰۶
۶-۳-۱- در رشد جسمانی:	۱۰۶
۶-۳-۲- در رشد روانی و شخصیتی:	۱۰۶
۶-۴- انواع بازی:	۱۰۷
۷- ایجاد امنیت برای کودکان:	۱۰۷
۷-۱- فواید ایجاد امنیت:	۱۱۰
۸- مراقبت از رفتار کودکان:	۱۱۱
۹- عیادت از کودکان:	۱۱۳
۱۰- آموزش کودکان:	۱۱۶

- ۱-۱-۱۰- مبارزه اسلام با بی سوادی: ۱۱۷
- ۱-۲-۱۰- آموزش خواندن و نوشتن: ۱۱۹
- ۱-۳-۱۰- آموزش قرآن کریم: ۱۲۰
- ۱-۴-۱۰- آموزش احکام و احادیث: ۱۲۲
- ۱-۵-۱۰- آموزش آداب زندگی به فرزندان: ۱۲۳
- ۱-۶-۱۰- آموزش حکمت به فرزندان: ۱۲۵

فصل پنجم: نقش تربیتی والدین در دوران نوجوانی و جوانی

- ۱- نوجوانی: ۱۲۹
- ۱-۱- مشورت کردن با نوجوان: ۱۳۰
- ۱-۲- نوجوان و انتخاب دوست: ۱۳۲
- ۱-۳- رفاقت و دوستی در روایات: ۱۳۳
- ۱-۴- مراقبت محیط: ۱۳۵
- ۱-۵- آموزش نوجوان: ۱۳۶
- ۲- جوانی ۱۳۶
- ۲-۱- شغل جوان ۱۳۶
- ۲-۲- عوامل موفقیت در انتخاب شغل ۱۳۷
- ۲-۳- آثار و فوائد شغل ۱۳۸
- ۲-۳-۱- جلوگیری از گناه: ۱۳۸
- ۲-۳-۲- تأثیر کار بر احساس: ۱۳۸
- ۲-۴- نقش والدین در انتخاب همسر جوان: ۱۳۸
- جمع بندی و نتیجه گیری نهائی ۱۴۲
- فهرست و منابع مأخذ ۱۴۶

فصل اول: کلیات پژوهش

هیچ میراثی در اسلام گرانمایه‌تر از ادب و تربیت صحیح نیست، انسان تمایلات نفس‌انگیز به سوی بدیها و زشتی‌ها است، و او را به فساد و کارهای ناشایسته دعوت می‌نماید، و تکلیف انسانی و دینی او اقتضا دارد که خود را به حسن عمل و رفتار و کردار شایسته موظف سازد و خود را تربیت کند ﴿قُوا انْفُسَكُمْ...﴾^۱ قرآن انسان را به خودسازی دعوت نموده، و می‌گوید که انسان خود را از آتش جهنم‌نگه دارد. اما آیا تکلیف به خودسازی در رسیدن به سعادت و کمال برای انسان کافی است؟ هرگز بلکه آدمی برای رسیدن به سعادت و شایستگی، به ناچار باید اهل و اولاد خود را هم بسازد و تربیت کند ﴿قُوا انْفُسَكُمْ وَاَهْلِيكُمْ نَارًا﴾ و در این مورد پدر و مادر چون سرپرستی فرزندان را بر عهده دارند و باعث وجود او هستند در تربیت اولاد خود نیز نقش بیشتر و مسئولیت سنگین‌تری را بر عهده دارند، پدر و مادر در صورتی لیاقت پدری و مادری را دارند، که در تربیت فرزند خود هم جدیت کنند.

اسلام تربیت و تأدیب را یکی از حقوق فرزندان می‌داند که اگر پدر و مادر در انجام آن کوتاهی کنند عاق فرزند می‌شوند و در روز قیامت مورد بازخواست قرار خواهند گرفت.

پیامبر گرامی اسلام (ص) می‌فرماید:

«اعینوا اولادکم علی البرّ من شاء استخرج الحقوق من ولده»^۲

فرزندانان را بر نیکوکاری کمک کنید هر کس که بخواهد حقوق را از فرزندان خارج سازد نمی‌تواند. در جای دیگر می‌فرماید:

«یا علی! لعن الله والدین حملاً وُلدَها عقوقهما، یا علی! یلزم الوالدین من ولدهما ما یلزم لهما من

عقوقهما، یا علی! رحم الله والدین حملاً وُلدَها علی برهما»^۳

ای علی! خدا لعنت کند پدر و مادری را که موجب عاق شدن فرزند خود شوند، ای علی! چنان که فرزند ممکن است عاق والدین شود، پدر و مادر نیز ممکن است عاق فرزندان شوند، ای علی! خدا رحمت کند والدین را که باعث نیکوکاری فرزندان‌شان نسبت به خودشان شوند.

تربیت فرزندان یکی از اساسی‌ترین عوامل در پیشرفت، تکامل، و پرورش افراد جامعه است. با تربیت صحیح و روشمند است، که می‌توان افراد سالم و صالح ساخت و با تربیت است، که یک جامعه سالم شکل می‌گیرد، والدین و مربیان در این میان نقش اساسی دارند. والدین در محیط خانه از طریق آموزش و انتقال مفاهیم، عملکرد و رفتار خویش، کودکان و نوجوانان را تحت تأثیر قرار می‌دهند و اسلام برای تربیت صحیح فرزندان به ما دستورات و قواعد یاد داده است. و بر ما لازم است که برای تربیت اولاد خودمان، دستورات و

^۱ - سوره تهمیم، آیه ۶.

^۲ - علی بن ابی بکر تورالدین، الهبسمی، مجمع الزوائد، ج ۸، ص ۱۴۶، چاپ بیروت چاپ سوم، ۱۴۰۲ هـ، ۱۹۸۲ م.

^۳ - ابی نصر بن ابی الفضل طهرسی، مکارم الاخلاق، ص ۲۲۴، چاپ بیروت، ۱۳۹۲ هـ، ۱۹۷۳ م.

قواعد اسلام را به درستی تبیین کنیم، تا دیگر، درانتظار به دست آوردن دستورات و قواعد مکاتب دیگران نباشیم، و همچنین بعد از تبیین این برنامه‌ها، و قواعد به دنبال عمل کردن به آنها باشیم و پدر و مادر به عنوان اولین مربیان فرزندانشان با عمل کردن به این برنامه‌ها و دستورات، می‌توانند انسانهای سالم و صالح به جامعه تحویل بدهند، تا در نتیجه خانواده و جامعه‌ای با محیطی سالم برای زندگی داشته باشیم.

۱- بیان مسأله:

در قرآن و سنت نکات تربیتی فراوانی اشاره شده است، و در این رساله در پی تدوین نقش تربیتی والدین برگرفته از قرآن و حدیث هستیم، و اسلام نیز بر اهتمام به تربیت در دوران کودکی، حتی قبل از تولد تأکید فراوان دارد، و آن را از وظایف والدین و حقوق فرزندان می‌داند. همچنین که والدین بر اولاد خود حقوقی دارند اولاد نیز بر والدین حقوقی دارد که والدین باید حقوق فرزندان را رعایت کنند. و چون در تربیت فرزند پدر و مادر نقش فراوان دارند مثلاً نقش در رشد و تکامل کودک و در اموردیگری اگر والدین در این موارد سهل انگاری و سستی ورزند موجب می‌شود که فرزند آنها از لحاظ رشد معنوی و روحی و اخلاقی ناقص بماند.

۲- سؤالات تحقیق:

الف) سؤال اصلی:

نقش تربیتی والدین از دیدگاه قرآن و حدیث چیست؟

ب) سؤال‌های فرعی:

- ۱- دین اسلام چه روش‌هایی برای تربیت فرزند ارائه نموده است؟
- ۲- پدر و مادر برای تربیت فرزند چه اقدامات و فعالیت‌هایی را باید انجام بدهند؟
- ۳- نقش تربیتی والدین قبل از انعقاد نطفه چیست؟
- ۴- نقش تربیتی والدین در دوران بارداری چیست؟
- ۵- نقش تربیتی والدین بعد از تولد (در دوران نوزادی، کودکی و نوجوانی و جوانی) چیست؟

۳- ابزار گردآوری اطلاعات:

ابزار گردآوری کتابخانه‌ای بوده که ابتدا فیش برداری، سپس دسته بندی و آنگاه تدوین صورت گرفته است.

۴- قلمرو تحقیق:

در این پژوهش براتر محدود سازی دامنه و قلمرو پژوهش تلاش شده است و تنها نقش تربیتی والدین در چهار مرحله: (۱) نقش تربیتی والدین پیش از انعقاد نطفه و در دوران بارداری. (۲) نقش تربیتی والدین در دوران نوزادی. (۳) نقش تربیتی والدین در دوران کودکی. (۴) نقش تربیتی والدین در دوران نوجوانی و جوانی.

جوانی مشخص و با توجه به آنچه در منابع و متون دینی در ارتباط با پدر و مادر آمده، مورد بررسی قرار گرفته است.

۵- هدف تحقیق:

هدف از این تحقیق این است که از نظر آیات و روایات و نظرات علماء را تحلیل و بررسی کرده به جامعه و والدین برای پیشرفت تربیت فرزندان یک تحقیق کارآمد و مفید ارائه نمایم و به خاطر این لازم می‌دانم، که درباره نقش والدین در تربیت اولاد پژوهش را انجام داده، و طبق نیاز کشور خودمان و جامعه اسلامی از عناصر عمده فرهنگی اسلامی را پیاده کنیم، تا که والدین در تربیت اولاد نقش خاصی را داشته باشند و فرزندان خود را به سوی رشد و تکامل سالم راهنمایی کنند، چون که در تربیت فرزندان نقش عمده‌ای به عهده والدین می‌باشد، اگر آنها توجه در امور تربیت نداشته باشند مدیون فرزندان خود می‌باشند.

۶- روش انجام تحقیق:

با توجه به این که پژوهش ما از پژوهش‌های اسناد و مدارکی است خصوصاً اسناد و مدارک دینی است از این رو تلاش شده روش‌شناسی پژوهش در متون دینی در پژوهش رعایت شود، در این پژوهش ابتدا سعی شده است، که مسأله پژوهش تعریف و تجزیه گردد و سپس با توجه سؤالات خاص به مطالعه و جمع آوری تمام آیات و روایات دینی پرداخته شود و در بین این روایات احتمال دارد که بعضی‌ها مستند نباشند مرسل یا ضعیف باشند اما چون در یکی اقرار گرفته‌اند و از منابع معتبر مانند من لا یحضره الفقیه، الکافی، التهذیب و غیره... از این اطمینان حاصل شده و نقل کردیم.

۷- سابقه و ضرورت انجام تحقیق:

در این زمینه پژوهش‌های گسترده‌ای انجام گرفته است، بالخصوص در مورد تربیت؛ ولی تاکنون کتاب و رساله‌ای که به طور فراگیر مراحل سه گانه تربیت، یعنی نقش والدین قبل از انعقاد نطفه، نقش والدین هنگام بارداری، نقش والدین بعد از تولد، را از دیدگاه قرآن و روایات مورد بررسی قرار دهد انجام نشده است به هر حال مهمترین منابعی که مباحث تربیتی را مورد بررسی قرار داده عبارتند از:

۱- محمد تقی فلسفی در کتاب کودک، از نظر وراثت و جوان از نظر عقل و احساسات، گفتار فلسفی، ایشان در کتاب خود، موارد مختلف درباره کودکان، جوانان، بیان کرده است اما نقش والدین در تربیت آنچنان بیان نکرده است.

۲- ابراهیم امینی، اسلام و تعلیم و تربیت، ایشان در کتاب خود، تعریف تربیت نقش وراثت در تربیت، مراحل تربیت، نقش تغذیه در تربیت، نقش شیر در تربیت، نقش بازی در تربیت، نقش تنبیه، آموزش فرزندان، مراحل رشد بیان کرده است، اما درباره نقش تربیتی والدین قبل از تولد آنچنان بحث نشده.

۳- ابراهیم امینی، آئین تربیت؛ در کتاب خود مسئولیت پدر و مادر، آگاهی، شیردهی، محبت، بیان کرده است. اما درباره نقش تربیتی والدین آنچنان بحث نشده.

۴ - حسین مظاهری، تربیت فرزند از نظر اسلام، ایشان در کتاب خود تربیت اولاد و وظیفه والدین است، قانون وراثت، شرک الشیطان، درباره انعقاد نطفه، آموزش فرزند، مراقبت‌های هنگام بارداری، محبت به فرزند بیان کرده اما درباره نقش والدین به نام گذاری فرزندان و نقش والدین در بازی با فرزندان آنچنان بحث نشده است.

۵ - دکتر علی قاسمی، نقش مادر در تربیت، ایشان در کتاب خود فقط نقش مادر را در تربیت فرزند بیان کرده است اما درباره نقش پدر در تربیت آنچنان بحث نشده و آیات و روایات در کتاب خود نیآورده است.

۶ - سید علی حسینی زاده، سیره تربیتی پیامبر (ص) و اهل بیت (ع) جلد اول تربیت فرزند در کتابش، زمینه سازی برای تربیت فرزند، مانند تربیت فرزند قبل از تولد، یعنی انتخاب همسر، آداب مباشرت، نوزادی، کودکی، محبت به کودک، احترام به کودک، آموزش فرزند بیان کرده، اما درباره نقش والدین در دوران بارداری، و نقش والدین در تربیت نوجوان آن چنان بحث نکرده است.

۷ - دکتر احمد بهشتی، اسلام و حقوق کودک، ایشان در کتابش، حقوق کودک، احترام کودک، محبت به کودک، تأمین امنیت کودک، مراقبت به کودک بیان کرده، اما درباره نقش والدین در تربیت آن چنان مطرح نکرده است.

۸ - محمد دشتی، مسئولیت تربیت، وی در کتاب خود، مسئولیت مادری، وظائف مادران، آگاهی و شناخت مادران را بیان کرده اما درباره نقش تربیتی پدر در امور تربیت فرزند بحث نشده است.

۸- مفاهیم و اصطلاحات کلیدی:

دانشمندان برای واژه تربیت معانی لغوی و اصطلاحی متعددی بیان کرده‌اند که ما در این بحث به بررسی آن می‌پردازیم.

الف: مفهوم لغوی تربیت:

تربیت کلمه‌ای عربی و معادل کلمه Education انگلیسی است که در زبان فارسی از آن «آموزش و پرورش» ترجمه می‌شود. از نظر لغت ریشه کلمه Education نشان می‌دهد که تربیت عبارت است از «بیرون کشیدن کودک از حالت نخستین و یا از خود بیرون آمدن او» و بعدها به معنای مراقبتی که در پرورش و تغذیه کودکان اعمال می‌شود و نیز مراقبت در امر پرورش روحی آنان و آموختن علم یا عادات نیک به آنها به کار رفته است.^۱

بیشتر علمای علم لغت عرب ریشه تربیت را از ماده «ربو» گرفته‌اند. در مفردات زاغب آمده است که: «الربّ فی الاصل: التریبه، و هو انشاء الشئ حالاً فحلاً إلى حدّ التمام»^۱. یعنی پرورش دادن چیزی از حالتی به حالت دیگر تا این که کامل و تمام شود.

در المنجد هم تربیت به معنی تهذیب اخلاقی فرد از آلودگیها آمده است: «ربه الولد ای هذب الرجل ای طهر اخلاقه مما یعیبها»^۲.

همچنان به معنی پروراندن آداب و اخلاق را به کسی آموختن و پرورش دادن، بیان شده است.^۳ صاحب قاموس قرآن در رابطه با مفهوم تربیت می‌فرماید «ربّ» به معنی تربیت کردن است «ربّ الصبیّ ربّاه حتی ادرك» یعنی بچه را تربیت کرد تا به حد رشد رسید.^۴

ب: مفهوم اصطلاحی تربیت:

در اصطلاح نیز تعاریف متعددی برای تربیت ذکر شده است از جمله: تربیت عبارت است از هر گونه فعالیتی که ملعمان، والدین یا هر شخصی به منظور اثرگذاری بر شناخت، نگرش، اخلاق و رفتار فرد دیگر براساس اهداف از پیش تعیین شده انجام دهد.^۵ تربیت عبارت است از انتخاب رفتار و گفتار مناسب، ایجاد شرایط و عوامل لازم و کمک به شخص مورد تربیت تا بتواند استعدادهای نهفته‌اش را در تمام ابعاد وجود و به طور هماهنگ پرورش داده، شکوفا سازد و به تدریج به سوی هدف و کمال مطلوب حرکت کند.^۶ تربیت عملی است که می‌خواهد رشد را در فردی که فاقد ولی قابل است تسهیل کند. تربیت سرپرستی از جریان رشد، یعنی اتخاذ تدابیری مقتضی جهت فراهم ساختن شرایط مساعد برای رشد است.^۷ به عبارت دیگر تربیت به فعلیت رساندن استعدادها و به کمال رساندن فرد مستعد برای کمال است.^۸ در تعریف دیگری که مورد نظر ما می‌باشد، و استاد شهید مطهری آن را ذکر کرده‌اند: تربیت عبارت است از پرورش دادن، یعنی استعدادهای درونی که بالقوه در یک شیء موجود است به فعلیت در آوردن و پروردن و به کمال رساندن فرد که مستعد کمال است.^۹

^۱ - زاغب اصفهانی، مفردات، تحقیق: صفوان عدنان داوودی، کتاب الزاء، ص ۳۲۶.

^۲ - المنجد، ص ۴.

^۳ - فرهنگ معین، ذیل واژه تربیت، ج ۱ و ص ۱۰۶۳.

^۴ - قاموس قرآن، ماده ربّ ص ۴۲.

^۵ - حسینی زاده، سیره تربیتی، ص ۱۲.

^۶ - ابراهیم امینی، اسلام و تعلیم و تربیت، ص ۲۷.

^۷ - غلام حسین شکوهی، تعلیم و تربیت و مراحل آن، ص ۶.

^۸ - مصطفی عباس مقدم، نقش اسوه‌ها در تبلیغ و تربیت، ص ۳۰.

^۹ - مرتضی مطهری، تعلیم و تربیت، ص ۳۳.

ج) مراحل تربیت:

۱- تربیت قبل از تولد.

الف: انتخاب همسر

ب: مرحله پیش از انعقاد نطفه.

ج: مرحله بارداری جنینی.

۲- تربیت بعد از تولد.

الف - مرحله: نوزادی.

ب - مرحله: کودکی.

ج - مرحله: نوجوانی و جوانی.